

Substitució i Manteniment Lingüístics: el cas benasquès

Language shift and Language maintenance: the Benasque case

Alumna: Lúdia Peres Muñoz

Tutor: Albert Bastardas Boada

*Benás ye la llum del camino,
la llum del mio maitino,
del que may me ixupllido,
del que tan lluen me trobo
y tamé tan serca,
del que tanto me'n recordo.*

*Del resoná dels pasos per la carrera,
de les pllaxes, dels llinats,
de la torre de la illesia,
les montañes, els pics, ibóns,
camins, aigües, tradisións
y de lo molto que en yey.*

“Cant a Benasc”

De Dionisio Yagüe Ballarín

ÍNDIX

Resum.....	4
I. INTRODUCCIÓ.....	5
1. El benasquès.....	5
2. Context lingüístic.....	5
3. Substitució lingüística.....	7
4. Polítiques lingüístiques de l'Aragó.....	9
II. RECERCA.....	10
5. Objectius i Metodologia.....	10
6. Anàlisi dels resultats.....	11
6.1. Dades dels entrevistats.....	11
6.2. Usos lingüístics dels diversos àmbits.....	12
6.2.1. Família.....	12
6.2.2. Escola.....	16
6.2.3. Feina.....	19
6.2.4. Amistats.....	20
6.3. Competències de les llengües que utilitzen.....	21
6.4. Actituds, representacions i emocions.....	22
7. Conclusions.....	28
Bibliografia.....	30
Annex.....	33

Resum

El present treball pretén esbrinar quina és la situació sociolingüística i política del benasquès, un parlar de la Franja d'Aragó. Concretament es parla a la Vall de Benasc, a la comarca de l'Alta Ribagorça. El benasquès és un parlar de transició entre l'aragonès i el català, amb influències del gascó. A Benasc hi ha més de 2.000 habitants, però quants parlen benasquès a dia d'avui? Estudiarem si aquesta llengua està en una situació de substitució intergeneracional o en una situació de manteniment lingüístic, en quin grau hi ha un o l'altre i quines són les causes. Comprovarem si encara és vigent el mite del terme *patuès* com a despectiu i si depèn de les diverses classes benestants que es mantingui o no la llengua. En definitiva, descobrirem la seva vitalitat etnolingüística.

Paraules clau: *substitució lingüística, manteniment lingüístic, transmissió intergeneracional, decalatge, intrusió.*

Abstract

This paper aims to find out the sociolinguistic and political situation of *Benasquès*, a language from Aragon. Specifically it is spoken in the Valley of Benasc, in the region of Alta Ribagorça. This language is a transition between Aragonese and Catalan, with influences from the Gascon. In Benasc there are more than 2.000 people, but how many of them speak in *Benasquès* nowadays? We will study if this language is in an intergenerational language shift or language maintenance situation, in what degree there is one or the other and what the causes are. We will check if the myth of the term *patuès* is still valid as derogatory and if it depends on the various well-off classes that maintain or not the language. In short, we will discover its ethnolinguistic vitality.

Keywords: *language shift, language maintenance, intergenerational transmission, decalage, intrusion.*

I. INTRODUCCIÓ

1. El benasquès

L'article de Max Cahner i Teresa Lloret (1971) afirma que el benasquès és un “dialecte del català, de transició cap a l'aragonès, parlat a la Vall de Benasc, molt relacionat amb els parlars ribagorçans més meridionals”. Hi ha autors que tenen altres opinions, com per exemple Ballarín Cornel i Martín Zorraquino (2000), que consideren el benasquès com a llengua autòctona pels motius que diu José Antonio Saura (2004), que són la seva fonètica aragonesa i la seva etimologia catalana. Els principals estudis sobre el benasquès els van publicar Vicente Ferrez (1934), Ángel Ballarín (1976 i 1978) i Joaquim Rafel (1980).

L'any 2004, Saura i Sistac van plantejar que el benasquès tenia quatre possibilitats d'estandardització. També és una llengua difícil de classificar en la normativa aragonesa. La Societat de Lingüística Aragonesa (SLA) volia arribar a un consens ampli per tornar a estandarditzar la llengua, i l'Estudio de Filología Aragonesa (EFA) entenia el benasquès com una llengua de transició que no es pot decantar ni per l'aragonès ni pel català. Més tard, aquestes dues acadèmies han aproximat les seves visions (Sorolla, 2014).

Mentre autors com Babia (1997) i Bueno Chueca (2014) afirmen que el benasquès té molta vitalitat, altres autors com Alvar afirmen que el benasquès serà abduït per una llengua més gran.

2. Context lingüístic

La gent culta anomena aquest parlar de la Franja *benasquès*, mentre que els de poble l'anomenen *patuès*. Això és així perquè el *patuès* de Benasc s'assembla al *patuès* de les valls de França, on es parlava antigament el *patois* referint-se a les llengües regionals i provincials, i a més la Vall de Benasc és una zona fronterera amb França on antigament s'hi comercialitzava. El poble de Benasc és conscient que, antigament, el *patois* era un terme despectiu, però actualment aquesta concepció de la llengua ha canviat i l'anomenen *patuès* sentint-la com una llengua més de la seva cultura i el seu

coneixement (tal i com diu Coutado a la seva tesi doctoral), tot i que pensen que és menys útil que el castellà o el francès perquè fora d'aquesta vall el patuès no es parla.

Observem, doncs, que hi ha un *decalatge*: en un passat el patuès era considerat un parlar despectiu, de pagès. La gent es fixava en les elits i la llengua de prestigi, que era el castellà i, com s'ha estudiat en els casos aranès, gallec i valencià, el poble ha anat abandonant la llengua autòctona (en el nostre cas el patuès) per apropar-se a les elits i la seva llengua d'utilitat (que és el castellà en primera opció i com a segona el francès).

A part d'això, si l'anomenen *patuès* enlloc de *benasquès* és perquè existeixen altres valls que segueixen la de Benasc, i no en totes les valls es parla exactament de la mateixa manera, hi ha una petita variació (sigui en la morfologia, sigui en el lèxic) que fa que cada poble tingui trets característics. Per tant, quan els habitants d'altres pobles escolten *benasquès* se senten ofesos perquè pensen que aquest mot no els representa, que no els inclou en el mateix parlar.

El terme *benasquès* el fan servir més els estudiosos com Saura, que explica aquesta ambigüitat a la seva tesi doctoral. Saura (1997) explica les diverses varietats diacròniques, diatòpiques i diastràtiques del benasquès atenent a criteris fonològics, morfològics i lèxics, però aquesta no és la qüestió que ens ocupa a nosaltres.

Saura, amb el seu estudi, dedueix la coexistència de dos registres lingüístics inestables i desequilibrats: el culte (escola, església, Administració, mitjans de comunicació...) i el familiar (oralitat conversacional i que poques vegades s'escriu). Així doncs, coincidint amb Ferguson hi ha diglòssia funcional, ja que el benasquès i el castellà es fan servir en usos diferents (el benasquès en el registre familiar i el castellà en el culte).

D'acord amb Ferguson, *diglòssia* vol dir "una situació lingüística relativament estable en què, al costat dels diversos dialectes de la llengua, hi ha una varietat molt divergent, altament codificada, que serveix de vehicle d'un cos ampli i respectat de literatura procedent d'un període anterior o d'una altra comunitat lingüística, que és après àmpliament en l'educació formal i usat sobretot com a llengua escrita i com a parla normal, però que no ho és per a cap sector de la comunitat en la conversa ordinària".

Actualment hi ha 2.123 persones censades a la Vall de Benasc, però durant tot l'any només s'hi troben unes 1.700, segons l'alcalde. Entre la gent del poble de tota la vida ara se li han de sumar molts equatorians, bolivians, colombians i romanesos. Molta gent

s'ha censat aquí perquè la pista d'esquí els surt més barata, però això no vol dir que visquin a Benasc. El 15% dels forasters s'ha interessat pel patuès, però els autòctons no tenen la paciència d'ensenyar-lo, com veurem més endavant.

3. Substitució lingüística

La substitució lingüística és el cessament de l'ús d'una varietat en uns àmbits o de forma general. Es tracta de reemplaçar una primera llengua per una altra (Boix i Vila, 1998).

Aracil va difondre el terme substitució el 1966, i el defineix com la “redistribució de les varietats que formen el repertori lingüístic d'un àmbit sociocultural. Implica contacte (=imbricació) i ha de ser descrita en termes d'àmbits d'ús [...] L'expansió d'una varietat dominant és correlativa al replegament de la recessiva”. Aracil, i després Ninyoles, apunten que el bilingüisme amb conflicte lingüístic pot portar a la normalització o bé a la substitució, i si la primera no es produeix, es produirà la segona (Ninyoles, 1972).

Les fases i processos de la substitució lingüística són els següents, llegint Boix i Vila: *l'etapa de bilingüització* (els individus d'una comunitat es veuen forçats a aprendre una segona llengua), *la modificació de les relacions endogrupals* (necessària perquè es pugui començar a veure una substitució lingüística, es tracta de fer servir la segona llengua en alguns casos entre el propi grup), *el trencament de la transmissió lingüística intergeneracional* (decisiu en la substitució lingüística, que es produeix quan els fills ja no es comuniquen en la llengua dels pares) i *l'extinció* (el grup es veu obligat a abandonar la llengua autòctona).

Cal tenir en compte, però, que no és pròpiament el bilingüisme el que porta a la substitució, sinó el *context* en què es produeix la bilingüització. Tot i així, en “el bilingüisme característic de les situacions de subordinació política, la llengua pròpia queda reduïda al *continuum* vernacular oral mentre que la llengua declarada oficial pel grup que deté el poder polític es presenta en la seva modalitat estandarditzada escrita i oral formal” (Bastardas, 1996). La bilingüització és una condició necessària però no suficient per explicar l'evolució cap a l'abandonament intergeneracional de les varietats pròpies (Bastardas, 2005).

En definitiva, “la substitució lingüística consisteix en un procés de supressió d’un conjunt de normes socials i en la creació d’un altre conjunt de normes noves que reemplaçin les anteriors” (Boix i Vila, 1998).

Si el govern només recolza la llengua nacional i deixa de banda les varietats subordinades, aquestes patiran els processos d’*interposició* i *intrusió*. La *intrusió* es produeix quan una llengua comença a conviure amb monolingües. Si arriba el moment en què només s’utilitza la llengua dels altres, això portarà a la substitució. Un procés de substitució lingüística és un canvi social (Querol, 2000).

La immigració i els matrimonis mixtos són algunes de les causes que porten a la substitució. Els individus triaran una llengua i abandonaran l’altra o establiran una jerarquia amb les dues llengües. També pot ser que considerin iguals les dues llengües i no se’n perdi cap. Una primera tria la faran els progenitors i els que vénen darrere decidiran si continuen o no amb la primera tria (Querol, 2000).

Existirien altres factors per la substitució, també, que serien la industrialització i la urbanització. Primer seran els de l’alta burgesia i les ciutats els que començaran a fer la substitució, per acabar de fer-la del tot els pobles més petits (Bastardas, 1996).

Igual que existeix la substitució lingüística també existeix la contrapartida, que és el manteniment. El manteniment de la llengua és l’esforç de mantenir en la pràctica i en tota la comunitat de parla l’expansió de repertori ja negociada pels més compromesos o en certes localitats (Fishman, 2006).

El procés de substitució lingüística, segons Fishman, es pot revertir. Es tracta de millorar les circumstàncies sociolingüístiques de les llengües minoritàries. No s’ha de posar tanta atenció al procés de substitució només perquè sigui el concepte més negatiu sinó parlar més del concepte positiu, que és el de mantenir la llengua. El que s’ha de fer sobretot és augmentar més la transmissió intergeneracional de la llengua inicial.

Avui dia trobem clars exemples de llengües que pateixen substitució lingüística i llengües que es mantenen encara que visquin en una comunitat minoritària. L’hebreu modern, el francès de Quebec i el català a Espanya són tres exemples molt debatuts de llengües amb bilingüisme i substitució lingüística.

Aracil i Ninyoles han vist un canvi en tres generacions a València des del català fins la llengua de l'Estat, passant pel bilingüisme a la segona generació. El valencià està desapareixent perquè s'ha interromput la transmissió intergeneracional (Strubell, 2001).

L'hebreu s'ha recuperat i pot estar en una situació de bilingüisme estable. A vegades, la llengua subordinada desplaça la dominant perquè és impossible equilibrar les dues. Això només serà possible si la intenció és crear un futur monolingüisme, com passa a Israel (Strubell, 2001).

El gal·lès i el basc han fet grans millores amb l'escolarització bilingüe i ha crescut el nivell dels joves en les seves respectives llengües. Però encara s'han de fer més esforços per seguir augmentant l'ús del gal·lès i el basc com a llengua familiar (Strubell, 2001).

Irlanda, Euskadi o la Catalunya Nord són exemples de manteniment, tot i que l'irlandès cada vegada té menys parlants i només sobreviu en petites parts d'Irlanda. Primerament el basc també va tenir un retrocés territorial i demogràfic, però sembla que fa dècades que ha deixat de retrocedir, i fins i tot es podria anar recuperant una mica (Bastardas, 1987). Al Quebec el francès també es manté molt bé, hi ha una minoria important d'anglòfons però no sembla que estigui en perill (Bastardas, 1988).

4. Polítiques lingüístiques de l'Aragó

Les Corts d'Aragó ja van crear polèmica el 2013 anomenant el català i l'aragonès LAPAO (Llengua Aragonesa Pròpia de l'Àrea Oriental) i LAPAPYP (Llengua Aragonesa Pròpia de les Àrees Pirinenca i Prepirinenca), respectivament.

Després de la polèmica van treure els termes LAPAO i LAPAPYP per només esmentar *llengües i modalitats lingüístiques* per fer referència a totes les llengües que es parlen a Aragó. És l'anomenada *lleï 3/2013, del 9 de maig, d'ús, protecció i promoció de les llengües i modalitats lingüístiques pròpies d'Aragó*. L'article 2 del Capítol I diu que, *a més del castellà, Aragó té com a pròpies, originals i històriques les llengües aragoneses amb les seves modalitats lingüístiques d'ús predominant en les àrees septentrional i oriental de la Comunitat Autònoma*.

D'aquesta manera ni tan sols anomenen les llengües de l'Aragó, només el castellà, llengua que s'està menjant la resta de parlars del territori per ser llengua oficial i abastar

tots els usos. Tot i dient que es protegiran tots aquests parlars i es promourà el seu ús, és fer un pas enrere no esmentar quins són aquests parlars. Per tant, el benasquès és una llengua minoritària i minoritzada.

Així, com diu Bastardas (1996), “les situacions de substitució lingüística es donen en els casos de subordinació política de comunitats lingüístiques diferenciades que, una vegada integrades en Estats-nació centralitzats que no les reconeixen oficialment, són sotmeses (...) a la prohibició de l’ús públic de les seves llengües i a la seva denigració i estigmatització”.

Una possibilitat per revaloritzar la llengua seria crear una normalització lingüística anomenada *patuès* que englobés tots els parlars de les valls veïnes (*benasquès, xistaví...*). Hi ha gent, però, que no hi està d’acord perquè creu que, si es fes la normalització, les característiques lingüístiques de cada vall es perdrien.

II. RECERCA

5. Objectius i Metodologia

El que ens preguntem en aquesta recerca és si el benasquès està en una situació de substitució o manteniment lingüístic degut a que es troba en un context de subordinació política. Si es produeixen les dues situacions, en quin grau hi ha una o l’altra i per què?

Hem creat diverses hipòtesis tant pel que fa al manteniment com pel que fa a la substitució. Pel que fa al manteniment, després de conèixer la ideologia política dels habitants de Benasc sobre la seva llengua, podem establir que el benasquès es mantindrà perquè ja no consideren que el seu dialecte sigui *patuès*, és un símbol d’identitat de la seva cultura i que el seu ús augmentarà a partir d’ara gràcies a la implantació de l’escola i els esforços de les elits.

Pel que fa a la substitució, després de saber que les polítiques lingüístiques són desfavorables per a la continuació del benasquès i que en els últims anys ha arribat a la vall molta gent majoritàriament d’Aragó amb parla castellana o aragonesa (a més del turisme d’altres regions), podem sospitar que la transmissió lingüística

intergeneracional s'haurà interromput. Haurà estat la generació dels pares la que hagi decidit fer-ho perquè no la vegin una llengua útil pels seus fills.

Quant a l'obtenció dels resultats hem fet 20 entrevistes qualitatives a partir d'un qüestionari. El qüestionari tenia preguntes variades per esbrinar els usos de la població (àmbit familiar, escola, feina i amistats), les competències i les actituds, les representacions i les emocions. Hem agafat persones de diferent classe social, diferent generació i tant nadius com immigrants perquè els resultats surtin el més fidel possible a la realitat.

6. Anàlisi dels resultats

6.1. Dades dels entrevistats

Taula 1: Edat i naixença dels entrevistats

	De 0 a 20 anys	De 20 a 40 anys	De 40 a 60 anys	Més de 60 anys
Nascuts a Benasc	2	2	6	3
Nascuts a la resta d'Espanya	0	0	4	2
Nascuts fora d'Espanya	0	1	0	0
Total	2	3	10	5

Tenim entrevistats d'edats diferents i nascuts a diversos llocs, però predomina la generació dels pares. Serà la que més ens interessi perquè hem establert com a hipòtesi que seran ells els que interrompan la transmissió de benasquès als fills.

6.2. Usos lingüístics dels diversos àmbits

6.2.1. Família

Taula 2: Llengua inicial

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	1	1	0
De 20 a 40 anys	1	1	0	1
De 40 a 60 anys	5	2	1	2
Més de 60 anys	3	0	0	2
Total	9	4	2	5

La llengua inicial més emprada a Benasc és el patuès, però més aviat amb la gent més gran. Si els fills no el parlen és perquè els pares no l'han transmès. Un jove de Benasc ens explica que entén perfectament el patuès però no el parla amb fluïdesa perquè no hi ha hagut una continuïtat amb la família:

Entrevista 6

- L.P.: *¿Tú has nacido aquí?*

- H.N.: *Sí.*

- L.P.: *¿Tus padres también son de aquí?*

- H.N.: *Mis padres son de aquí, o sea, no exactamente del pueblo de Benasque pero sí de pueblos de alrededor.*

- L.P.: *Vale. ¿Tus padres en qué lengua te han hablado desde pequeño?*

- H.N.: *Mis padres siempre me han hablado en castellano porque resulta que de donde viene mi madre, que es un pueblo cercano pero ya no es de aquí, allí solo se habla castellano, y aunque mi padre es de aquí arriba, que sí que se habla un idioma autóctono que es el patués, como entre ellos no se podían comunicar en patués han hablado en castellano y han hecho que los hijos hablásemos castellano siempre. O sea, yo, por ejemplo, el idioma autóctono de aquí que es el patués, lo entiendo perfectamente pero no lo hablo, no lo hablo con fluidez porque no ha habido una continuidad en mi familia, y eso ha pasado en casi todas las familias.*

Taula 3: Llengua amb la parella

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	0	0	0
De 20 a 40 anys	0	1	0	0
De 40 a 60 anys	2	5	1	0
Més de 60 anys	2	1	0	1
Total	4	7	1	1

La llengua que més s'utilitza amb la parella és el castellà i després el patuès. Veiem que el castellà comença a aparèixer més a partir de la segona generació.

**Nota: No tots els entrevistats tenen parella.*

Taula 4: Llengua de transmissió als fills

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	0	0	0
De 20 a 40 anys	0	0	0	0
De 40 a 60	1	3	3	1

anys				
Més de 60	2	1	0	1
anys				
Total	3	4	3	2

Taula 5: Llengua dels fills amb els pares

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20				
anys				
De 20 a 40	0	0	0	0
anys				
De 40 a 60	0	4	3	1
anys				
Més de 60	2	1	0	1
anys				
Total	2	5	3	2

Taula 6: Llengua dels fills amb els avis

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20				
anys				
De 20 a 40	0	0	0	0
anys				
De 40 a 60	0	4	3	1
anys				

Més de 60 anys	1	2	0	1
Total	1	6	3	2

En les taules 4, 5 i 6 la cosa està més equilibrada. Malgrat això, segueix sent el castellà la llengua més parlada, que també comença a aparèixer a la segona generació. La selecció de llengües per parlar amb els pares gairebé és la mateixa que amb els avis, ja que viuen en un context que es va castellanitzant cada vegada més.

Taula 7: Llengua dels fills amb els amics

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	0	0	0
de 20 a 40 anys	0	0	0	0
De 40 a 60 anys	0	5	3	0
Més de 60 anys	0	0	4	0
Total	0	5	7	0

Aquí clarament veiem com les noves generacions van descartant l'ús del patuès per anar adoptant el castellà, la llengua que està sent cada vegada més parlada a la vall.

En aquest apartat es veu clarament un altre tipus de decalatge que es produeix seguint la línia d'Aracil (1979), en què primer trobem els *strongest speakers* (en el nostre cas els nadius de més de 60 anys que sempre han parlat patuès), després els *weaker [...] speakers* (nadius i estrangers de 40 a 60 anys que parlen patuès i castellà) i finalment els semiparlants (nadius i estrangers que pràcticament només parlen castellà):

Entrevista 4

- L.P.: *¿Con tus hijos también hablas en castellano solamente?*

- A.G.: *Sí.*

- L.P.: *¿Por qué no has escogido hablarles en patués ya que se habla aunque sea un poquito aquí?*

- A.G.: *Porque ni ellos lo saben, y no me parece un idioma que me abra fronteras, entonces, me parece tan local, que, pero bueno, no quiero que se pierda, pero tampoco lo practico, o sea.*

**Nota: no tots els entrevistats tenen fills. Només hem tingut en compte els entrevistats amb fills, encara que tots tinguin o hagin tingut pares i avis.*

6.2.2. Escola

Taula 8: Llengües de l'escola

Edat	Patuès	Castellà	P, C i altres	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	0	2	0
De 20 a 40 anys	0	0	0	3
De 40 a 60 anys	0	3	0	7
Més de 60 anys	0	3	0	2
Total	0	6	2	12

**Nota: Aquí hem tingut en compte les llengües que cada entrevistat ha après a l'escola per veure l'evolució entre les diverses generacions.*

A l'escola i a les activitats extraescolars predomina el castellà, ja que el patuès només es parla a l'assignatura de patuès, que a més és una optativa. Segons Carmen Castán, professora de benasquès, a l'escola on treballa predomina el nombre d'hores d'anglès (3h) i francès (2 o 3h). De benasquès només se'n fa una hora setmanal a Infantil i no arriba a una hora a Primària. En altres escoles, però, la situació és més bona perquè fan dues o tres hores setmanals depenent del curs a Secundària (1er i 2n tres hores i 4t dues). Està en procés d'implantació fer més hores a Primària, però l'escola ho ha d'acabar de negociar amb el cap de política lingüística.

Després d'entrevistar a Carmen Castán, veiem que les polítiques lingüístiques han de fer molt per la seva banda si es vol mantenir la llengua:

Entrevista 7

- L.P.: *¿Los esfuerzos que has hecho estos últimos años para mantener el patués, crees que han dado resultado?*

- C.C.: *No mucho, ya me da tristeza tener que confesar esto, pero no mucho. A lo mejor el resultado, bueno, los resultados no son tan tangibles, es decir, la tangibilidad de decir, hay algunos de los chicos de las primeras hornadas de a lo mejor de hace diez o doce años, algunos, que luego los he oído que sí que hablan. Digo "¡ah, qué bien, vaya!", pero yo creo que ha sido más el crearles una conciencia de amor hacia la lengua, no, o sea, eso ha sido un poco más que lo otro, o sea, y aprender, que han aprendido toda mi tradición oral, cuentos, leyendas, refranes y todo eso, y eso yo creo que también, pero lo que es eminentemente lingüístico de decir "salen de aquí hablando patués" pues no, tristemente no porque yo hasta el año pasado tenía escasa media hora para cada grupo, y en escasa media hora para cada grupo no se pueden hacer grandes aspavientos ciertamente, ni grandes aspavientos ni pequeños.*

Una treballadora de la mateixa escola diu que no s'ha valorat gens aquesta llengua, que només es valora el castellà. Creu que està desapareixent totalment, i que la generació que va entre els 30 i els 40 l'està perdent perquè no s'ha produït aquesta transmissió cap als fills, per part de les famílies i per part del sistema, perquè si no té un reconeixement no té un valor. Si els fills tenen un entorn castellà, quan arribin a casa explicaran les coses en castellà i enganxaran els pares a parlar castellà.

Un altre professor de patuès pensa que és molt important que l'ensenyin des de la guarderia. Un dels motius pels quals es perd la llengua és que quan hi ha un grup de gent en el que una persona no sap patuès i la resta sí, s'emmotllen tots parlant en

castellà a qui no sap patuès. Benasc és el poble més turístic de la vall i el que menys tradicions i cultura ha mantingut, una d'elles la llengua.

No tots els nens estan apuntats a l'assignatura de patuès perquè és una optativa a triar entre aquesta i el francès, i molts pares trien d'apuntar els fills a francès perquè els serà més útil aquesta llengua en un futur. A part d'això, abans es publicaven tots els relats dels nens, però ara l'Ajuntament no té diners. L'única cosa que van publicant de tant en tant és la revista *Guayente*.

Els nens també noten que el benasquès està desapareixent perquè escolten més el castellà pel carrer. Els hi agrada i l'estan aprenent a l'escola, i encara voldrien fer més hores (sense deixar de banda altres llengües):

Entrevista 15

- L.P.: *¿En el colegio, en qué lenguas te hablan los profesores?*

- I.O.: *En castellano pero hay asignatura de patués.*

- L.P.: *¿Tú estás apuntada a esta asignatura?*

- I.O.: *No, este año no. Pero otros sí.*

- L.P.: *¿Y el año pasado sí?*

- I.O.: *Sí, otros sí.*

- L.P.: *¿Y por qué este año no?*

- I.O.: *Porque era optativa con francés y he ido a francés (...).*

- L.P.: *Ah, ¿crees que tiene más salida el francés que el patués?*

- I.O.: *Sí.*

- L.P.: *¿Pero el patués te gusta?*

- I.O.: *Sí.*

- L.P.: *¿Es fácil?*

- I.O.: *Bueno, sí.*

- L.P.: *¿Y en un futuro vas a volver a hacer patués o no?*

- I.O.: *Me gustaría.*

Entrevista 16

- L.P.: *¿Y a ti en qué lenguas te han hablado desde que eras pequeña?*
- N.L.: *Pues a mí en el español normal y corriente pero ahora en el colegio me llevan a clases de patués, que me enseñan a decir, a hablar una conversación seguida y hacemos trabajos.*
- L.P.: *¿Te gusta esta lengua?*
- N.L.: *Sí, está bien, es parecida al catalán pero es facilita.*
- L.P.: *¿Se aprende bien?*
- N.L.: *Sí.*
- L.P.: *El año que viene quieres seguir estudiando patués?*
- N.L.: *Sí.*

(...)

- L.P.: *¿Y qué te parecería que en el colegio, a partir de unos años, todas las asignaturas las dieran en patués?*
- N.L.: *Me parecería bien, pero también me gusta que algunas por ejemplo las den en castellano, como por ejemplo matemáticas, pero por ejemplo, lengua la podrían dar en patués y estaría bien.*

6.2.3. Feina

Taula 9: Estatus socioeconòmic

Edat	Classe baixa	Classe mitjana	Classe alta
De 0 a 20 anys	0	0	0
De 20 a 40 anys	2	1	0
De 40 a 60 anys	4	1	5
Més de 60 anys	0	4	1
Total	6	6	6

Els entrevistats representen els tres tipus de classes benestants. A la classe baixa trobem tant dependents com fruiters i forners, a la classe mitjana trobem fusters i comerciants i a la classe alta trobem professors, funcionaris, etc.

Taula 10: Llengües que s'usen a la feina

Edat	Patuès	Castellà	P, C i altres	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	0	0	0
De 20 a 40	0	0	2	1

anys				
De 40 a 60	0	1	7	2
anys				
Més de 60	0	1	2	2
anys				
Total	0	2	11	5

Les llengües més emprades a la feina són el castellà i el patuès, el castellà amb la gent de fora i el patuès amb la gent del poble.

**Nota: L'edat que va dels 0 als 20 anys no treballa.*

6.2.4. Amistats

Taula 11: Llengües amb els amics

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20	0	1	1	0
anys				
De 20 a 40	0	1	1	1
anys				
De 40 a 60	0	3	6	1
anys				
Més de 60	1	2	1	1
anys				
Total	1	7	9	3

Amb les amistats predominen el patuès i el castellà; el patuès el parlen amb els amics de tota la vida i el castellà amb els que han vingut de fora. La llengua no és un factor per la tria d'amistats. Qualsevol habitant de Benasc pot tenir amics que parlin en castellà i altres que parlin en patuès. S'emmotllen a la llengua que parla cadascú i ho fan per respecte. No hi ha separació lingüística, hi ha integració.

Taula 12: Llengües amb els desconeguts

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20	0	2	0	0
anys				
De 20 a 40	0	3	0	0
anys				

De 40 a 60 anys	0	9	0	1
Més de 60 anys	0	5	0	0
Total	0	19	0	1

Tothom tria el castellà per parlar amb un desconegut perquè donen per fet que és la llengua que parlaran si vénen de fora i la llengua més parlada a Benasc. Només es dirigeixen en patuès als que saben que parlen en patuès.

6.3. Competències de les llengües que utilitzen

Taula 13: Llengües que parlen

Edat	Patuès	Castellà	P, C i/o altres	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	0	2	0
De 20 a 40 anys	0	0	1	2
De 40 a 60 anys	0	0	9	1
Més de 60 anys	0	0	3	2
Total	0	0	15	5

Taula 14: Llengües que escriuen

Edat	Patuès	Castellà	P, C i/o altres	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	0	2	0
De 20 a 40 anys	0	0	1	2
De 40 a 60 anys	0	1	7	2
Més de 60 anys	0	3	1	1
Total	0	4	11	5

Les llengües que més es parlen i més saben escriure a Benasc són el castellà i el patuès. Com que el patuès té el problema que ha estat una llengua de tradició oral i encara no existeix una gramàtica normativa ni cap forma d'escriure que estigui reglada a dia d'avui, cadascú l'escriu una mica a la seva manera.

Taula 15: Llengua en la qual se senten més còmodes per parlar

Edat	Patuès	Castellà	P i C	C i/o altres
De 0 a 20 anys	0	2	0	0
De 20 a 40 anys	0	2	1	0
De 40 a 60 anys	1	2	6	1
Més de 60 anys	1	1	2	1
Total	2	7	9	2

Els benasquesos que saben patuès el dominen igual que el castellà, amb la qual cosa se senten igual de còmodes tant amb una llengua com amb l'altra. La llengua autòctona agrada, sobretot per la sonoritat, però té menys vocabulari que el castellà perquè durant 200 anys no s'han incorporat paraules noves i moltes estan castellanitzades. Moltes paraules que tenien a veure amb el món agrícola i ramader ara no s'utilitzen perquè tot s'ha modernitzat i mecanitzat, amb la qual cosa han deixat de crear nou lèxic en benasquès des de principis del segle XX. És la llengua de la seva terra i se senten bé parlant-la. Als estrangers també els agrada estar rodejats de diverses llengües, i si sabessin patuès ajudarien a fer que es mantingués.

6.4. Actituds, representacions i emocions

Tots els entrevistats coincideixen, generalment, en què abans es parlava molt més patuès que ara i és possible que en una o dues generacions més s'hagi acabat d'extingir. També coincideixen en què depèn dels matrimonis que el benasquès desaparegui o no. Si el matrimoni és mixt, és segur que es perdrà perquè el fill parla la llengua de la mare, i si

aquesta no parla en benasquès el fill tampoc ho farà. Aquest participant i molts d'altres ens ho expliquen:

Entrevista 17

- A.L.: (...) *aquí ha pasado una cosa curiosa, que si el matrimonio es matriarcal y la mamá le enseña patués, el niño aprende patués, si es patriarcal no, porque el niño convive con la madre todo el día. Entonces, si el matrimonio es una señora de aquí y el marido es de fuera, aunque lleve aquí muchos años, al niño la mamá le enseña en patués, desde pequeñito, pero si la mamá no es de aquí y el papá es de aquí, la mamá no le habla en patués.*

Un matrimoni català que fa 38 anys que viu a Benasc ens diu que els habitants d'aquí no tenen el caràcter de mantenir una llengua. Sí que hi ha alguns personatges que fan esforços per mantenir-la, però poc més. No entenen que a Catalunya es defensi tant el català, perquè ells no senten així el seu idioma. En canvi, sí que senten com a seu el castellà perquè és el que més es parla. No són gens emprenedors, i en canvi posen moltes traves al que fan els altres. Aquest matrimoni se n'ha cansat de dir que els parlin en patuès perquè el volen aprendre, però no ho fan perquè si no el parles bé automàticament passen al castellà:

Entrevista 5

- C.M.: *Passa que el defensen poc, eh, la llengua, aquí.*

- L.P.: *Sí?*

- C.M.: *Parlen molt entre ells, vull dir. Jo sempre havia dit que si vivia amb un puesto amb llengua pròpia l'aprendria per respecte amb ells, no hi ha hagut manera perquè no te'l parlen, només el parlen entre ells. Jo, a les amigues, me n'he cansat de dir-los-hi, perquè clar, pensa que ells en patuès, nosaltres en català, ens entenem perfectament, però els hi molesta que parlis en català, i parlar patuès i castellà no, estàs més còmode perquè ho entens tot, eh, escrit és més complicat, però amb català ho entens tot. No hi ha hagut mai manera, vull dir, no... i si hi ha algú que no és d'aquí ja no el parlen, vull dir, el sents molt poc.*

(...)

- L.P.: *En canvi, si s'imposés a l'escola, per exemple, i tinguessin la paciència amb vosaltres, per exemple, de parlar-los en benasquès, seria diferent?*

- C.M.: *És que és el caràcter. No tenen aquest caràcter.*

(...)

- C.M.: *Sí, és clar, això de la llengua suposo que entra dintre de la personalitat i del caràcter, no, el que passa que és clar, és molt minoritari, perquè així com nosaltres saltem i ho defensem, en general, hi ha de tot, però a Catalunya s'ha defensat molt el català, no? Vull dir, aquí és diferent, però és clar, potser tampoc tenen tanta fe perquè és petit, això, però bueno, voler conservar per lo menos, no? A mi m'agradaria, a mi m'agrada molt sentir el patuès, eh, té coses que, és un idioma que m'agrada, que té gràcia, té unes expressions, està bé. Però vull dir això, ho haurien de parlar més. Nosaltres si, encara, no tenim cap vergonya de parlar el català, a veure, jo, amb la meva família, encara hi ha, home, si hi ha algú que no ho entén i està al mateix grup parles en castellà, però si parlem entre nosaltres parlem català, i ells sembla que els hi faci vergonya, vull dir, no... és un idioma més de casa diguéssim, més familiar, que de carrer.*

Això crea una paradoxa, que és que els grups subordinats tendeixen a adaptar-se a la llengua dominant encara que l'altre vulgui aprendre la subordinada. Aquest és un dels fenòmens que explica la substitució del benasquès: encara que algú estigui disposat a aprendre'l, si no el parla bé des d'un principi els benasquesos canviaran a una altra llengua amb la que es puguin entendre millor.

La població que acostuma a viure a la Vall de Benasc durant tot l'any sol ser la gent més gran. Els joves, quan acaben l'institut han d'anar a cursar estudis universitaris o treballar a les ciutats, ja que a la vall no hi ha universitats i l'única opció per treballar és el negoci dels pares. Aquí trobem un altre problema, que és que la feina és molt poc gratificada i molts marxen. Només es queden els que poden continuar un negoci familiar, com ens diu aquest jove de 32 anys:

Entrevista 6

- L.P.: *¿Tú has tenido interés por aprender patués?*

- H.N.: *Yo he tenido interés, lo que pasa que soy un cabeza dura y no ha habido forma. Yo lo entiendo todo perfectamente, si me pongo me comunico, pero sé que lo hago con demasiados errores.*

- L.P.: *¿Si lo dominaras hablarías más patués?*

- H.N.: *Sin duda, lo que pasa que, a día de hoy tendría problemas con quien hablarlo, o sea, podría hablarlo con abuelos porque todos lo hablan, (...) podría hablarlo con gente de la generación de mis padres, porque hay mucha gente que lo habla, pero no podría hablarlo con gente de mi edad ni de menos porque no lo habla prácticamente nadie. O sea, en el pueblo, por ejemplo, (...) que en cada curso escolar aproximadamente hay entre 15 y 25 personas, es que a lo mejor en cada clase hay uno*

que sus padres los dos son de aquí del valle y ellos han hablado toda la vida en patués entre ellos y entonces el hijo lo ha adoptado como su idioma materno.

Aquest noi pensa que és massa tard que l'inculquin ara a l'escola perquè ja no és un idioma fonamental i segurament quan els nens surten de la classe, no tornen a utilitzar el patuès fins la propera classe. La gent que no coneix el patuès no farà esforços per mantenir-lo, i la gent que és d'aquí no lluita perquè veu impossible que no desaparegui. Diu que fa 25 anys, si les polítiques s'haguessin interessat en això, no hagués hagut problema perquè encara hi havia molta gent que encara estava tenint fills (com ell) que li podien haver transmès. Recuperar això ara és impossible i per això no fan l'esforç.

Així, com diu Bastardas (1996): "El moment fonamental de la desaparició dels codis serà la interrupció de la seva nativització en la pròxima generació; els pares ja bilingüitzats en la llengua dominant decidiran de transmetre aquesta i no pas la pròpia del grup als seus fills, per tal com pensaran que els serà més avantatjosa per a la supervivència econòmica o per a l'ascensió o acceptació social".

Aquí trobem un altre fenomen que explica la substitució: part de la població autòctona deixa de transmetre el patuès perquè no li veu utilitat. Tot i així, hi ha pares que encara que no la vegin com una llengua útil forma part de la seva cultura, i alguns sí que la transmeten i apunten els fills a l'optativa de patuès.

És interessant el testimoni d'un català que fa 29 anys que va venir a treballar a Benasc. Escoltant converses a la seva feina ha descobert que la part intel·lectual no s'atrau amb la rural, perquè com l'havien menyspreat anteriorment, és com que ara no volen saber res dels esforços que fan alguns per mantenir la llengua:

Entrevista 10

- R.M.: (...) el tema de la lengua es un tema que yo como catalán me gusta, lo respeto y tal, pero me doy cuenta que entre ellos no..., la parte intelectual de la parte rural es como que no se, como que no se casan, ¿sabes? Castán, que es la parte intelectual, también yo he oído críticas en este bar de gente de aquí diciendo "esta mujer..." en fin, como que no sé muy bien, es que no sé muy bien el por qué lo hacen, no sé si es porque (...) sienten esa parte de vergüenza de un idioma que se hablaba, y que era, yo creo que incluso había sido despreciado, ¿no?, por, era como la gente del pueblo, ¿no?,

hablaban como que no eran cultos, ¿no?, y cuando eso se ha querido llevar a algo de darle valor es como que “ah, o sea, ahora sí, ¿no?, antes no pero ahora sí, ¿no?”

Quan el poble ja està passant a la substitució lingüística, una part de les elits donen compte del problema i volen invertir l'efecte. Aquí descobrim una altra paradoxa: ara que els intel·lectuals donen compte de la situació del benasquès i fan esforços per mantenir la llengua, el poble els critica perquè pensen que si se'ls ha estat desprestigiant fins ara ja no val la pena que facin res, prefereixen anomenar la seva llengua com l'insult que li van atribuir en un passat abans que un nou nom, encara que això li donés més prestigi.

Aquest català ha après patuès per interès personal, però els seus fills no. Als fills no els va apuntar a l'optativa de patuès perquè a casa ja parlaven dos idiomes, estaven aprenent anglès i va considerar que una altra extraescolar els hi trauria temps i que no era necessari. Si coincideix que està sol, sí que algunes persones intenten parlar-li en patuès perquè el vol aprendre, però si està acompanyat no ho fan. Creu que aquesta llengua es mantindrà, perdrà notorietat, però hi ha persones que tenen una intenció molt clara que es mantingui, encara que sigui només als llibres.

És curiós el cas de l'alcalde. Tant ell com la seva dona saben patuès perfectament, però els hi van començar a parlar en castellà als fills perquè és l'idioma que anava predominant cada vegada més a Benasc. Preguntem també pels documents que redacta l'alcalde i ens respon això:

Entrevista 13

- L.P.: *¿Usted ha escrito documentos en patués?*

- J.I.: *Nunca.*

- L.P.: *¿Por qué?*

- J.I.: *Pues porque no he tenido la necesidad de hacer documentos en patués, y en la Administración local pues tampoco..., como no es una lengua reconocida como tal, oficialmente no existe, no existe como lengua oficial, pues la gestión administrativa es imposible que la podamos emplear.*

- L.P.: *¿Si fuera más reconocida sí que redactaría documentos en patués?*

- J.I.: *Hombre, normalmente, escritos internos entre gente del pueblo los hemos podido hacer y los hacemos en patués, no es lo habitual pero podemos hacerlo.*

Malgrat això, ha participat en la implantació del patuès a l'escola. També ha recolzat les iniciatives de potenciació de la llengua i creu que això farà que amb el temps sobrevisqui més que si no es fes res.

Després d'analitzar les dades recollides, trobem motius que expliquen tant el manteniment com la substitució lingüística i que no depèn de la classe social que es produeixi una cosa o l'altra sinó de l'edat. L'edat és la variant fonamental del canvi lingüístic, ja que són les noves generacions les que donen compte d'aquest canvi i actuen en conseqüència, perquè trien la llengua que els serà més útil.

En el quadre següent resumim tots els factors que hem anat trobant després de parlar amb els entrevistats que expliquen el manteniment i la substitució:

Quadre resum

Manteniment	Substitució
La llengua encara es parla amb la família i amb la gent del poble	Poca població autòctona que transmet la llengua
Implantació d'una assignatura de benasquès a l'escola	Polítiques lingüístiques desfavorables
Publicacions en benasquès	Emigració dels joves cap a les ciutats
Procés de creació d'una gramàtica per a les varietats autòctones	Immigració i turisme amb altres llengües
Autodignitat (autoimatge positiva)	Criticar els esforços que es fan per mantenir la llengua
Identitat social (consciència identitària)	Convergir a una altra llengua amb els forasters
	Inutilitat econòmica (economia desfavorable)

Com podem veure, trobem més fenòmens que porten a la substitució lingüística del benasquès, tot i que també trobem molts arguments a favor del manteniment. Encara i així, hi ha arguments de pes a les dues bandes. Veiem que la vitalitat etnolingüística del benasquès és molt complexa i és difícil establir un veredict.

7. Conclusions

Hem vist que tenim representacions tant positives com negatives del benasquès. Ara per ara és difícil afirmar si hi ha manteniment o substitució lingüística a la Vall de Benasc, però amb les dades que tenim sembla ser que ja fa anys que s'està produint un canvi. Aquest canvi va començar amb la generació dels pares, quan la majoria van decidir deixar de transmetre la llengua autòctona perquè no la veien d'utilitat pels seus fills.

Com deia Babia, quan una família és mixta ja no transmeten el benasquès com a llengua materna, els pares transmeten el castellà als fills. També deia (potser en broma) que com a mesura per salvar el benasquès seria bo que guanyés un Òscar a la millor pel·lícula en llengua no anglesa. No ha estat així, però sí que ha participat en la pel·lícula *Palmeras en la nieve*, i els habitants de Benasc n'estan ben orgullosos. Babia s'equivocava quan deia que si el benasquès no té una ortografia unificada, ni lèxic, ni gramàtica fixats, no es podria implantar a les escoles. Hem comprovat que ja s'ha implantat a l'escola, l'única cosa que falta és que es facin més hores d'aquesta assignatura a tots els cursos.

Molts estrangers han volgut aprendre'l, però per més que insisteixin no hi ha manera que els autòctons vulguin ensenyar el seu idioma; a la que veuen que algú parla patuès però no massa bé, automàticament canvien al castellà enlloc d'ajudar-lo a parlar millor. El Govern d'Aragó hauria de cuidar més la cultura i reconèixer el benasquès com a llengua oficial. El cas aranès va anar així i ha funcionat.

Actualment trobem que molta part de la població ja ha passat a adoptar el castellà com a llengua primera perquè és la llengua de l'administració i la més parlada, i ara que els lingüistes han donat compte del cas benasquès i estan treballant en el manteniment de la llengua, el poble no li veu el sentit. El poble és conscient del problema de la desaparició de la seva llengua i no voldria que passés, però sembla que ja fa temps que ha assimilat el que potser ja no té retorn.

També tenim el problema de la falta de feina a Benasc. Si tots els joves (o gairebé tots) acaben marxant a les ciutats que els poden oferir més possibilitats laborals, encara quedarà menys gent al poble que adopti la llengua autòctona dels pares, la faci servir i quan aquests joves tinguin fills en un futur també els hi transmetin.

Per explicar el manteniment de la llengua, trobem que encara hi ha famílies que transmeten el benasquès als seus fills, que de tant en tant es publica en patuès i que l'han començat a implantar a l'escola. Pensen que la llengua autòctona forma part de la seva cultura i que s'ha de mantenir com sigui perquè forma part dels seus símbols d'identitat.

De moment ja és un pas que algunes famílies el vulguin mantenir, que els joves i estrangers estiguin disposats a aprendre'l i que s'hagi implantat a l'escola. També és molt bo que s'estigui negociant de fer més hores de patuès a l'escola i que els estudiosos estiguin creant una gramàtica del benasquès.

El que haurem veure és si es pot revertir l'efecte ara que l'han implantat a l'escola i les noves generacions tenen oportunitat d'aprendre'l i a més els agrada la llengua, però falta augmentar més el seu ús, tant a l'escola com en tots els altres àmbits, sobretot en el familiar perquè és el més important; hem de remarcar que si es deixa de transmetre de pares a fills és quan desapareixerà del tot.

Les nostres hipòtesis, doncs, eren correctes tant pel que fa al manteniment com pel que fa a la substitució de la llengua excepte una, la de l'augment del seu ús gràcies a la implantació de l'escola i els esforços de les elits. No és que sigui incorrecta, però és aviat per afirmar-ho. La podrem corroborar o desmentir d'aquí uns anys, quan els nens que ara estan aprenent patuès a l'escola hagin crescut i tinguin fills. Veurem llavors quina és la llengua que transmeten als seus descendents.

Potser el benasquès encara es manté viu perquè la vall on es parla està protegida per altes muntanyes que fan difícil l'accés a la resta del territori espanyol i també a França, tot i que a França era més fàcil l'accés i sí que hi arribaven per comercialitzar (el *patuès* s'assembla molt al *patois*, d'aquí que s'entenguessin per comercialitzar). En definitiva, la seva situació geogràfica ajuda a que es mantingui perquè se situa a la part més oriental del Pirineu aragonès.

Bibliografia

- Alvar, Manuel. *Un problema de lenguas en contacto: la frontera catalano-aragonesa*. Universidad Complutense de Madrid. Archivo de filología aragonesa, Vol. 18-19, 1976, págs. 23-38. Recuperat a: <https://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/07/30/02alvar.pdf>
- Babia, Antoni. *La franja de la Franja: la parla de la vall de Benasc, on el català és patuès*. Barcelona: Empúries, 1997. Biblioteca Universal Empúries, 102.
- Bastardas, Albert (2005). *Cap a una sostenibilitat lingüística*. Barcelona. Centre d'Estudis de Termes Contemporanis i Angle Editorial.
- Bastardas, Albert (1996). *Ecologia de les llengües. Medi, contacte i dinàmica sociolingüística. Capítol 10: Els efectes sociolingüístics del contacte per decisió política*. Edicions Proa. Barcelona.
- Bastardas, Albert (1987). *La planificació lingüística en els casos flamenc, basc i català: una nota comparativa*. Revista de Llengua i Dret. Núm. 9, Juliol 1987.
- Bastardas, Albert (1988). *Quebec, Catalunya i Euskadi: una tipologia de planificació sociolingüística*. Recuperat a: <https://www.raco.cat/index.php/TSC/article/view/224316>
- Boix, E. i Vila, X. (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana. Ariel Lingüística. Pàgs. 185-210*. Recuperat a: https://cuscub.files.wordpress.com/2014/10/boix-vila_sociolinguistica_de_la_llengua_catalana.pdf
- Colomina i Castanyer, J. (1999). *Dialectologia catalana: introducció i guia bibliogràfica*. Alacant: Universitat d'Alacant. Publicat a: *Llengua & Literatura*. Barcelona, núm. 11 (2000), pàg. 601-603.
- Coutado Domènech, E. (2014). *Las actitudes lingüísticas hacia una lengua minoritaria como clave de su vitalidad etnolingüística. El patués*. Dins de: Gimeno, G.; Sorolla, N. (ed. al.). *Actas II Jornadas Aragonesas de Sociología. Grupo de trabajo "Lenguas e identidades"*. (Pàgs. 57-70). Zaragoza: Institución Fernando el Católico, Prensas Universitarias, Universidad de Zaragoza, Gara d'Edicions.
- Coutado Domènech, E. (2008). *La complejidad de las actitudes lingüísticas hacia las lenguas minoritarias. El caso del valle de Benasque*. <https://zaguan.unizar.es/record/3374/files/TESIS-2009-067.pdf> (Pàgs. 170-224).
- Currubí Capdevila, A. (2017). *Estudi de la substitució o del manteniment del català al Matarranya. Treballs de Sociolingüística Catalana*, (27). Recuperat de <http://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/140439>
- Gran Enciclopedia Aragonesa
http://www.encyclopedia-aragonesa.com/voz.asp?voz_id=2147

- Fishman, J. A. (2001). *Can threatened languages be saved? Multilingual matters*. (Pàgs. 260-283).
- Fishman, J. A. (2006). *Language Loyalty, Language Planning and Language Revitalization*. (Pàgs. 79-112).
- Fishman, J. A. (2013). *Language Maintenance, Language Shift, and Reversing Language Shift*. Dins de *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism*. Wiley-Blackwell. (Pàgs. 466-494).
- Fishman, J. A. (2006). *Language Policy and Language Shift*. Dins de: *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. Blackwell Publishing. (Pàgs. 311-328).
- Gal, Susan. (1979). *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria (Language, thought, and culture)*.
- Garcia Grau, Manuel. (1997). *Polítiques (i) Lingüístiques*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Giralt Latorre, Javier. *Llengua catalana i identitat social a la franja d'Aragó*. Recuperat a: <http://www.raco.cat/index.php/Estudis/article/view/313150/403263>
- Herpin Nicolas. Bourdieu Pierre, *La distinction, critique sociale du jugement*. In: Revue française de sociologie, 1980, 21-3. pp. 444-448; http://www.persee.fr/doc/rfsoc_0035-2969_1980_num_21_3_5028
- Loredó Gutiérrez, X. (2017). *La transmissió lingüística intergeneracional: el reflex de la vitalitat d'un idioma*. Llengua, Societat i Comunicació, núm. 15. Recuperat a: http://www.academia.edu/36029331/La_transmissió_lingüística_intergeneracional_el_reflex_de_la_vitalitat_dun_idioma
- Montoya Abat, B. (1996). *Tipologia de parlants en una comunitat de parla amb interrupció de la transmissió lingüística intergeneracional*. Dins de: Caplletra 21. Revista Internacional de Filologia. Tardor, 1996. (Pàgs. 105-126).
- Ninyoles, Rafael. (1989). *Estructura social i política lingüística*. Edicions Bromera.
- Ninyoles, Rafael. (1972). *Idioma y poder social*. Editorial Tecnos.
- Ninyoles, Rafael. (1971). *Idioma i prejudici*. Quaderns 3 i 4.
- Olivares Muñoz, Glòria. (2013). *Rerefons ideològic de la interrupció intergeneracional del català a Borriana*. Agrupació Borriana de Cultura. <http://www.raco.cat/index.php/TSC/article/viewFile/293779/382304>
- Querol, Ernest. (1990). "El procés de substitució lingüística: la comarca dels Ports com a exemple", *Miscel·lània 89*, València, Generalitat Valenciana, p. 87-196.

- Querol, Ernest. (2000). *Els valencians i el valencià. Usos i representacions socials*. Col·lecció Francesc Ferrer Pastor. Investigació, 7. (Pàgs. 45-63).
- Saura, J. Antonio. (2003). *Elementos de fonética y morfosintaxis benasquesas*. Institución Fernando El Católico.
- Saura, J. Antonio. (1997). *El habla del valle de Benasque: Aspectos fonéticos, morfosintácticos*. Tesis doctoral.
- *Seminari sobre Polítiques Lingüístiques a Aragó*. Universitat Rovira i Virgili, 4 de maig del 2018.
- Sorolla, N. (2016, gener 14). *Tria de llengües i rols sociolingüístics a la Franja des de la perspectiva de l'anàlisi de xarxes socials*. Universitat de Barcelona, Departament de sociologia i anàlisi de les organitzacions. Pàgs. 180-225.
<https://xarxes.wordpress.com/tesi-natxo-sorolla/>
<http://www.tdx.cat/handle/10803/373905>
- Strubell, M. (2001). *Catalan a Decade Later*. Dins: Fishman, J. A. (2001). *Can threatened language be saved? Multilingual Matters*.
- *Temps de Franja. Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó. La Sorollera, capital del Maquis*. Any 13. La Franja, maig de 2011. Número 106. (Pàgs. 10-11).
- Enquesta sobre usos lingüístics: www.aragon.es/estaticos/ImportFiles/11/docs/Areas/EstadSocial/EncUsoLing/USOS_LINGUISTICOS_COMARCAS_ORIENTALES_ARAGON_03.pdf
- Europa Press Data: <https://www.epdata.es/datos/poblacion-inmigrantes-emigrantes-otros-datos-habitantes-cada-municipio/3/benasque/1476>
- Instituto Nacional de Estadística: <http://www.ine.es/>
- Normativa de lleis d'Aragó: <http://www.lenguasdearagon.org/normativa/>
<http://www.lenguasdearagon.org/pdf/normativa/ley-3-2013.pdf>

Annex

Qüestionari

- Quants anys fa que viviu aquí?
- Els vostres pares en quina llengua us parlaven quan éreu petits?
- Quina llengua parleu amb la vostra parella?
- En quina llengua parleu als fills? Per què?
- Els vostres fills en quina llengua us parlen?
- Quina llengua parlen amb els avis?
- En quina llengua parlen els amics dels vostres fills?
- Quines llengües ensenyen a l'escola on van els vostres fills?
- Els vostres fills fan activitats extraescolars? Quines llengües es parlen allà?
- A què us dediqueu?
- Quines llengües s'usen a la vostra feina?
- Quina o quines llengües feu servir per parlar amb els amics?
- En quina llengua comenceu a parlar amb un desconegut? Per què?
- Vosaltres quines llengües parleu?
- Quines llengües sabeu escriure?
- En quina llengua us sentiu més còmodes per parlar?
- Canvieu habitualment de llengua? Amb qui?
- Què sentiríeu si el benasquès desaparegués?